

Ocena rozprawy doktorskiej

mgr Adama Kędrzyńskiego pt. *Nadzwyczajne podatki majątkowe. Studium przypadku podatku od wzbogacenia wojennego w Polsce z 13 kwietnia 1945 r.*

Rozprawa doktorska mgr Adama Kędrzyńskiego *Nadzwyczajne podatki majątkowe. Studium przypadku podatku od wzbogacenia wojennego w Polsce z 13 kwietnia 1945 r.* powstała w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego pod kierunkiem Pana Profesora Rafała Matery. Dysertacja ma wprawdzie charakter interdyscyplinarny, ale zdecydowanie dominują w niej kwestie ekonomiczne, koncentruje się na problematyce istotnej, interesującej i, co istotne, niepodejmowanej dotychczas w tym ujęciu w literaturze naukowej, co w pełni predestynuje ją do stanowienia podstawy do ubiegania się o stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Temat rozprawy sformułowany został w sposób prawidłowy, wyraźnie określa problematykę pracy. Koncentruje się ona na nadzwyczajnych podatkach majątkowych i ich miejscu w systemach i praktyce podatkowej wybranych państw w I połowie XX wieku ze studium przypadku, za jaki Autor uznał podatek od wzbogacenia wojennego wprowadzony w powojennej Polsce dekretem z 13 kwietnia 1945 roku. Zakres chronologiczny prowadzonych badań obejmuje zasadniczo okres od zakończenia I wojny światowej, a więc dyskusji i pierwszych prób wprowadzania do systemów fiskalnych nadzwyczajnych podatków majątkowych, do połowy lat 50. XX wieku, gdy zmodyfikowany podatek od wzbogacenia wojennego wciąż jeszcze obecny był w systemie skarbowym stalinowskiej już wtedy Polski. Równocześnie jednak zawarte w rozprawie treści znacząco poza tak sformułowane ramy czasowe muszą wykraczać. Z jednej strony wynika to z szerokiej prezentacji we wstępnych fragmentach dysertacji trwającej od XVIII wieku debaty naukowej na temat postulowanych zasad opodatkowania prowadzonej w ekonomii, filozofii i prawie. W końcowych fragmentach dysertacji cezura została natomiast przesunięta do pierwszych dekad XXI wieku, co pozwoliło na przedstawienie śladów powojennego podatku od wzbogacenia wojennego we współczesnym orzecznictwie polskim.

Rozprawa liczy 218 stron. Konstrukcja oparta została o układ problemowo-chronologiczny, kolejne jej części przybliżają w sposób uporządkowany do odpowiedzi na postawione we wstępie pytania i hipotezy badawcze. Praca składa się ze wstępu oraz pięciu rozdziałów obejmujących kolejno: zagadnienia fundamentów sprawiedliwości podatkowej, przykłady nadzwyczajnych podatków wprowadzanych na świecie w latach 1918-1945, polskie podatki majątkowe z elementami nadzwyczajności implementowane w okresie międzywojennym, zasady nadzwyczajnego podatku od wzbogacenia wojennego z 1945 roku oraz jego nowelizację z 1949 roku i dalsze losy tego instrumentu fiskalnego. Całość uzupełniają zawierające podsumowujące wnioski zakończenie, bibliografia oraz wykazy skrótów, tabel, rysunków oraz wykresów; nieco brakuje indeksu osób, który w tego typu pracy na pewno okazałby się przydatny z punktu widzenia czytelnika.

Konstrukcja pracy jest logiczna i generalnie nie budzi wątpliwości, chociaż można zgłosić do niej kilka polemicznych zastrzeżeń, mogących potencjalnie zostać wykorzystanych przy ewentualnym przygotowaniu rozprawy do druku. W kontekście tytułu pracy i jej z założenia dwudzielnego charakteru wydaje się, że rozwiązaniem bardziej racjonalnym byłoby podzielenie dysertacji na 4 rozdziały, spośród których dwa pierwsze traktowałyby, jak obecnie, o samej idei podatków nadzwyczajnych oraz ich pojawieniu się po I wojnie światowej na świecie (w tym w Polsce), natomiast dwa pozostałe wprost poświęcone mogłyby być podatkowi od wzbogacenia wojennego z 1945 roku i jego późniejszej ewolucji. Dzięki takiemu rozwiązaniu można by nieco skrócić fragmenty dotyczące polskich nadzwyczajnych rozwiązań w zakresie podatków majątkowych wprowadzanych w okresie międzywojennym, co bezsprzecznie pozytywnie wpłynęłoby na całość rozprawy. Wątpliwości budzą niektóre z przyjętych rozwiązań w zakresie nazewnictwa poszczególnych części, co widać zwłaszcza w tytule rozdziału 4 oraz jednego z jego podrozdziałów, gdzie jest mowa o „przykładach” podatków majątkowych z elementami nadzwyczajności w Drugiej Rzeczypospolitej, podczas gdy w tekście Autor omawia praktycznie wszystkie takie przypadki. Trudno zatem w takiej sytuacji mówić o przykładach, a rozdział powinien być zatytułowany „Podatki majątkowe z elementami nadzwyczajnymi w Drugiej Rzeczypospolitej”.

Pozytywnie oceniam zasób wykorzystanych w dysertacji źródeł i opracowań. Autor sięgnął po liczne publikacje nie tylko z zakresu ekonomii i historii myśli ekonomicznej, ale również prawa, filozofii i historii gospodarczej, wykorzystał również niezbędne akty prawne, orzecznictwo oraz wydawnictwa statystyczne, powołuje się także, ale tylko w przypisach i źródłach tabel, na wybrane dokumenty zgromadzone w Archiwum Akt Nowych. Tych ostatnich źródeł nie wymienił w znajdującej się w końcowej części dysertacji bibliografii, co budzi

pewne zdziwienie, podobnie jak fakt, że każda z jej części jest bytem odrębnym i brakuje wspólnego tytułu dla zestawu wykorzystanych źródeł i opracowań. Mając pełną świadomość, iż w kontekście problematyki badań zestaw ten siłą rzeczy musiał być autorskim wyborem, należy jednak zwrócić uwagę na pewne deficyty w tym zakresie widoczne w podstawie źródłowej rozdziału 3 poświęconego nadzwyczajnym podatkom majątkowym w Drugiej Rzeczypospolitej. W zbyt małym stopniu Autor wykorzystał w nim istniejącą literaturę przedmiotu, co w sposób wyraźny przekłada się na deficyty wiedzy kontekstowej, której w kilku miejscach wręcz w narracji brakuje. Szczególnie razi brak wśród wykorzystanych publikacji pracy Wojciecha Morawskiego „Od marki do złotego. Historia finansów Drugiej Rzeczypospolitej”, która bezsprzecznie pozwoliłaby Autorowi na uporządkowanie wiedzy na temat gospodarki fiskalnej międzywojennej Polski¹.

Mimo wskazanych zastrzeżeń dysertację oceniam pozytywnie. Autor w sposób przemyślany odpowiada w niej na podstawowe pytanie badawcze postawione w tytule, prawidłowo wykorzystuje zgromadzony zasób źródeł i opracowań, swobodnie porusza się w interdyscyplinarnej problematyce będącej przedmiotem badań. Stara się wzbogacać prezentację zestawieniami tabelarycznymi, wykresami i rysunkami, w rozdziale wprowadzającym umiejętnie syntetyzuje w tabelach poglądy omawianych autorów na zasadnicze problemy będące przedmiotem jego rozważań. Konsekwentnie też dąży do udokumentowania, bądź falsyfikacji postawionych we wstępie hipotez.

Przechodząc do oceny poszczególnych części pracy przypomnieć należy o zadaniach recenzenta, którego rolą, niezależnie od wyrażonej wyżej pozytywnej opinii na temat dysertacji, jest wskazywanie dostrzeżonych w tekście błędów, uchybień, czy też niedociągnięć. Nie wiele znaleźć ich można w dobrze napisanym i skonstruowanym wstępie, zawierającym wszystkie niezbędne elementy tej części rozprawy. Autor prezentuje w nim wynikające z wyzwań współczesności (pandemia, problemy fiskalne, wzrost zadłużenia publicznego, ale już niekoniecznie, w kontekście kilkuletniego czasu przygotowywania dysertacji, wojna w Ukrai-

---

¹ W, Morawski, *Od marki do złotego. Historia finansów Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2008; tenże, *Polityka pieniężna [w:] Problemy gospodarcze Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989, ale też np. P. Grata, *Monopole skarbowe w polityce podatkowej Drugiej Rzeczypospolitej*, Rzeszów 2009; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Gospodarka Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1989; K. Ostrowski, *Polityka finansowa Polski przedwrzesniowej*, Warszawa 1958; w kontekście problemów gospodarczych okresu powojennego warto było sięgnąć m.in. do prac: J. Kaliński, *Gospodarka Polskie w latach 1944-1989. Przemiany strukturalne*, Warszawa 1995; Z. Landau, *Gospodarka Polski Ludowej*, Warszawa 1994; A. Paczkowski, *Zdobycie władzy 1945-1947*, Warszawa 1993.

4

nie) inspiracje do powstania rozprawy, a także próby odniesienia problematyki podatków nadzwyczajnych do współczesnych beneficjentów sytuacji globalnej, którzy potencjalnie również dzisiaj mogliby się stać adresatami tego typu instrumentów fiskalnych. W kolejnych fragmentach wstępu omówiony został stan badań, postawiono problemy i hipotezy badawcze, przedstawiona została struktura pracy, omówiona treść poszczególnych rozdziałów (nie rozumiejąc tezy, jakoby część empiryczna pracy mieściła się tylko w rozdziale 2 – przecież w kolejnych częściach też mamy z nią do czynienia), wykorzystane metody badawcze oraz wyniki badań. Brakuje we wstępie odniesień do istniejących publikacji przy omówieniu polskich przypadków podatków nadzwyczajnych (s. 9-10), a także doprecyzowania zamieszczonej na s. 11 bardzo ogólnej informacji o niemożności zdobycia części danych historycznych (nie wiadomo o jakie dane Autorowi chodzi).

W rozdziale I dysertacji Autor podjął się opartych na szerokiej literaturze przedmiotu i z założenia trudnych rozważań na temat fundamentów sprawiedliwości podatkowej. W pierwszy z podrozdziałów zastanawia się nad relacją między sprawiedliwością a opodatkowaniem widzianą z perspektywy filozofii, ekonomii i prawa, wskazuje różne podejścia do tego zagadnienia, prezentując je zarówno w tekście, jak i wartościowych syntetyzujących zestawieniach tabelarycznych, i słusznie konstatując, że trudno o pełne doprecyzowanie relacji między sprawiedliwością a opodatkowaniem. Nieco niżej ocenić należy kolejny z podrozdziałów, w którym Autor zajął się zagadnieniami związanymi z wprowadzaniem, podwyższaniem i zmianami sposobu opodatkowania. Już sam tytuł uznać należy za nieprecyzyjny, przeprowadzonej analizie brak nieco wyczucia, nie jest też wolna od błędów. Na potwierdzenie przywołać należy Tab. 4 ze s. 39, w której strukturę wpływów podatkowych Autor omawia na podstawie budżetu USA (co nie budzi wątpliwości) oraz Unii Europejskiej, której budżet jest na tyle specyficzny, że nie można go traktować jako przykład realnej struktury dochodów fiskalnych i udziału w niej podatków bezpośrednich i pośrednich. Dość powierzchownie w podrozdziale został potraktowany zarówno problem związku znaczenia podatków pośrednich z zasadą sprawiedliwości w opodatkowaniu, jak też z poziomem zamożności obciążanych oboma rodzajami danin społeczeństw. Doceniając kolejną tabelę syntetyzującą poglądy podatkowe wybranych ekonomistów zwrócić należy uwagę na poważną nieścisłość dotyczącą poglądów Władysława Grabskiego. Na s. 34 w Tab. 3 Autor podaje za Januszem Skodlarskim, iż Grabski nie miał przekonania do podatków bezpośrednich, co nie jest zgodne z prawdą, czego dowodził zarówno program polityki finansowej ówczesnego ministra skarbu z grudnia 1919

roku, jak też jego poglądy w tym względzie². Co istotne, w dalszych fragmentach rozprawy Autor tę informację pośrednio sam prostuje przyznając, że Grabski dopiero w obliczu niepowodzenia próby oparcia dochodów budżetowych państwa polskiego na podatkach bezpośrednich nacisk w polityce fiskalnej położył na pośrednie formy opodatkowania spożycia. W ostatni z podrozdziałów omówione zostały podatki majątkowe, ich definicje, dyskusja z nimi związana, subsydiarna rola w budżetach, a także zagadnienie nadzwyczajności części spośród podatków majątkowych (niepotrzebnie w tym miejscu Autor przywołuje podatek od wzbogacenia wojennego z 1945 roku). W rozdziale brakuje podsumowujących treść zawartych w nim rozważań wniosków.

Rozdział II poświęcony został prezentacji, i związanej z nimi dyskusji, przykładów nadzwyczajnych podatków na świecie w latach 1918-1945. W krótkim wprowadzeniu Autor uzasadnia zakres przedmiotowy i czasowy analizy, równocześnie przyznaje, iż poza przyjęte założenia wykracza przedstawiony w tym miejscu turecki podatek z 1942, co jego zdaniem uzasadnia fakt wyjątkowej niesprawiedliwości tego rozwiązania. Nie do końca się z takim podejściem zgadzam, ale o tym będzie jeszcze miejsce napisać. W kolejnych podrozdziałach rozdziału omówione zostały Włoski Dekret Królewski z 24 listopada 1919 r., niemiecki Reichsnotopfergesetz z 31 grudnia 1919 roku, brytyjskie projekty ustawodawcze i rozważania doktrynalne po I wojnie światowej, doświadczenia amerykańskie i francuskie (1918-1945) w regulacjach podatków nadzwyczajnych oraz turecki Varlik Vergisi z 11 listopada 1942 roku. W każdym z przypadków Autor stara się omówić uwarunkowania gospodarcze, społeczne i polityczne wprowadzenia (dyskusji o potencjalnym wprowadzeniu) nadzwyczajnych podatków majątkowych, oczekiwania z nimi związane, ich charakterystykę, poglądy wybitnych ekonomistów na ich temat, marne z reguły efekty fiskalne (zdecydowanie za mało w tekście konkretów na ten temat) oraz ewentualne dalekosiężne skutki ich funkcjonowania. Słusznie konstatuje, że często poprzedzały one wprowadzenie do systemu fiskalnego stałego podatku majątkowego (s. 73), bądź też po dyskusji odstępowano od ich zastosowania, wprowadzając w to miejsce podwyżkę stawek i zwiększenie progresji w podatku dochodowym, jak stało się w Wielkiej Brytanii. Nie przystaje do tej interesującej prezentacji przypadek turecki, gdzie u źródeł wprowadzenia nadzwyczajnego podatku stały przyczyny polityczne, a nie ekonomiczne (celem była nacjonalizacja i kontrola gospodarki a nie potrzeby budżetu jak w innych krajach), a efektem jego zastosowania stała się dyskryminacja podatkowa ludności niemuzuł-

---

² Szerzej na ten temat: P. Grata, *Polityka podatkowa ministra skarbu Władysława Grabskiego w okresie od grudnia 1919 r. do listopada 1920 r.*, „Limes”. Studia i Materiały z Dziejów Europy Środkowo-Wschodniej Nr 2/2009, s. 156-175.

4

mańskiej nakierowana na przejmowanie jej własności przez coraz szerzej wchodzące w sferę własności państwo. Rażąca niesprawiedliwość tego rozwiązania fiskalnego nie uzasadnia jednak uwzględnienia go w dysertacji, jako znacząco odbiegającego od pozostałych omawianych w rozdziale rozwiązań. Zastrzeżenia budzi konstrukcja zamieszczonego w podrozdziale zestawienia tabelarycznego pokazującego strukturę wpływów podatkowych – wartości względne znacząco zwiększyłyby czytelność (Tab. 24). Rozdział kończy podsumowanie zawierające cenne wnioski, choć niepotrzebnie w zbyt dużym stopniu oparte na przykładzie tureckim.

W rozdziale 3 Autor omawia próby wykorzystania nadzwyczajnych instrumentów opodatkowania majątku podejmowane po odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie. W pierwszym podrozdziale przedstawione zostały tego typu rozwiązania wprowadzane w obliczu dramatycznej sytuacji budżetu powstającego państwa już od początku 1919 roku, drugi poświęcony został wprowadzonemu ustawą z 11 sierpnia 1923 roku również mającemu charakter daniny nadzwyczajnej podatkowi majątkowemu. Treść tego rozdziału generuje najwięcej zastrzeżeń i wątpliwości. Konieczność poruszania się w niezbyt dobrze opracowanej w literaturze problematyce historii systemu podatkowego Drugiej Rzeczypospolitej, w połączeniu z pominięciem kilku ważnych z tego punktu widzenia publikacji, przyniosła widoczne trudności w opracowaniu tej części dysertacji oraz wynikające z tego błędy. Poczynając od niekonsekwencji w zapisie nazwy państwa, o którym mowa (w tytule „Druga Rzeczpospolita”, ale już w pierwszym wersie tekstu „II RP”), poprzez wspomniane wyżej braki w zakresie szerszej wiedzy kontekstowej, błędne wybory w zakresie wykorzystywanych opracowań (nie powinna być źródłem wiedzy w rozprawie doktorskiej z ekonomii synteza dziejów Polski Wojciecha Roszkowskiego, nie zawsze też odpowiednią wiedzę można odnaleźć w powstających w danej epoce pracach wybitnych ówczesnych ekonomistów), sposób stosowania skrótów w przypisach (nie wiadomo, o które dz. cyt. P. Graty chodzi w przypisach 451, 453, 457), zbędne informowanie o tym, kto podpisywał publikowane w ówczesnej Polsce akty prawne, po cięższego kalibru uchybienia, czy przeoczenia. W podrozdziale poświęconym podatkowi od zysków wojennych zabrakło na przykład daty przyjęcia odpowiedniego aktu prawnego i wprowadzenia podatku, w kolejnym, który nie wiadomo dlaczego został umieszczony przed chronologicznie wcześniej wprowadzoną nadzwyczajną daniną państwową, Autor na s. 109 niesłusznie demonizuje znaczenie wydatków socjalnych dla budżetu państwa (w całym okresie międzywojennym utrzymywały się one na niskim poziomie), w następnym błędnie kwalifikuje stenogramy sejmowe do kategorii źródeł archiwalnych. W cały podrozdział zbyt mało miejsca poświęcono na ukazanie realnych skutków fiskalnych wprowadzanych rozwiązań nadzwyczajnych, czego nie rekompensuje mało czytelna Tab. 29, a co budzi zdziwienie w

kontekście istnienia zarówno w źródłach, jak i dostępnej literaturze odpowiednich zestawień statystycznych.

Podrozdział 2 poświęcony został wprowadzonemu ustawą z 11 sierpnia 1923 roku podatkowi majątkowemu, będącemu fundamentem ogłoszonego w marcu 1923 roku przez Władysława Grabskiego programu sanacji Skarbu. Autor o tym jednak nie wspomina (nie wie?), pisząc jedynie, że autorstwo projektu ustawy Grabskiemu się przypisuje (s. 117), podczas gdy to Grabski jako minister skarbu projekt skierował do Sejmu, gdzie już po jego dymisji został on, po uprzednich modyfikacjach, uchwalony (podniesiono m. in. zakładane wpływy z proponowanej przez Grabskiego kwoty 600 mln franków do poziomu 1 miliarda). Nie przekonują również niepoparte odpowiednią kwerendą literaturową rozważania na temat funkcjonowania i efektów podatku. Rzeczywiście nie udało się osiągnąć zakładanej kwoty wpływu, ale spełnił on swą fundamentalną rolę w pierwszym i najważniejszym okresie reformy stabilizacyjnej Władysława Grabskiego. Widać tutaj wyraźnie brak sięgnięcia do publikacji poświęconych reformie³, czego potwierdzeniem mało czytelną i niewiele wskutek tego wnoszącą, nieuwzględniającą istniejącego stanu badań, Tab. 31 (s. 122), w której do kategorii danin nadzwyczajnych zaliczone zostały wprowadzane od 1926 roku dodatki nadzwyczajne do podatków bezpośrednich, które z podatkiem majątkowym niewiele z reguły miały wspólnego. W podsumowaniu rozdziału Autor również nie poradził sobie najlepiej, dziwiąc się, iż najbardziej efektywnym podatkiem nadzwyczajnym w Polsce była danina przyjęta przez Sejm w grudniu 1921 roku (s. 127), co wprost wszak wynikało z konstrukcji tego rozwiązania fiskalnego. W sposób błędny zatytułowana została w tej części rozdziału Tab. 33, która nie przedstawia struktury wpływów z nadzwyczajnych danin w Polsce, lecz jedynie ich udział we wpływach do budżetu; równocześnie nie wiadomo, o jakie daniny chodzi w tabeli w odniesieniu do lat 30. (s. 128). Rażą w tej części również wynikające z nieprzemysłanych sądów fragmenty narracji, w których Autor pisze na przykład na s. 128 o „opodatkowaniu Polaków daninami nadzwyczajnymi” zapominając, iż ok. 1/3 społeczeństwa międzywojennej Polski stanowili przedstawiciele mniejszości narodowych. Co więcej, myli pojęcia, pisząc dwie strony dalej o ordynacji podatkowej z 1934 jako o reformie podatkowej, której wszak do końca okresu międzywojennego nie udało się w Polsce przeprowadzić.

---

³ Por. P. Grata, *Miejsce monopolu skarbowych w reformie stabilizacyjnej Władysława Grabskiego (1923-1925)*, Rzeszów 2008; tenże, *Polityka podatkowa rządu Władysława Grabskiego w latach 1923-1925*, „Polityka i Społeczeństwo” 5/2008, s. 47-55; W. Morawski, *Od marki do złotego...*; J. Tomaszewski, *Stabilizacja waluty w Polsce 1924-1925*, Warszawa 1961.

g

Znacznie wyżej ocenić należy dwa ostatnie rozdziały poświęcone tytułowemu studium przypadku, czyli nadzwyczajnemu podatkowi od wzbogacenia wojennego z 13 kwietnia 1945 roku oraz jego nowelizacji z roku 1949. Za niepotrzebne uważam wprawdzie krótkie wprowadzenie do treści rozdziału IV, później jednak Autor w większości w sposób prawidłowy, choć z problemami (zbędne generalizujące tezy dotyczące niezaistniałej hiperinflacji w Polsce po wojnie, zadłużenia publicznego odziedziczonego po II RP, czy tego, że większość przemysłowców na ziemiach polskich stanowili przed wojną Niemcy i Żydzi), omawia przyczyny wprowadzenia podatku, trafnie łącząc go z propozycjami środowisk związanych z rządem polskim na emigracji, ale też z coraz ważniejszymi z czasem celami politycznymi. W kolejnym podrozdziale omówione zostały szczegółowe regulacje dekretu z kwietnia 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem stopy opodatkowania, której zróżnicowanie przestrzenne Autor w sposób interesujący wyjaśnia za pomocą odpowiedniego modelu. Następnie przedstawia pozostałe przepisy dekretu, jak też wydane w końcu czerwca 1945 roku rozporządzenie wykonawcze do niego. W podsumowaniu rozdziału brakuje szerszej prezentacji efektywności podatku. Autor odsyła wprawdzie do tabel znajdujących się w dalszej części pracy, jednak wydaje się, że należałoby więcej na ten temat napisać również w tym miejscu.

Rozdział ostatni przedstawia zasady i dalsze losy ogłoszonej w lipcu 1949 roku nowelizacji przepisów dekretu z 1945, która tym razem była już wprost nastawiona na realizację tzw. celu społecznego, czyli walki klasowej. W pierwszym podrozdziale Autor omawia zasady nowych rozwiązań oraz kwestię zasad spłat przedwojennych zobowiązań i widoczną w nich ewolucję w kierunku przyjęcia reguły nominalizmu; podkreśla również wyłaniający się z przepisów atak na przedsiębiorców i posiadaczy większych gospodarstw rolnych. W podrozdziale 2 przedstawiona została praktyka realizacji przepisów, sposoby unikania opodatkowania, zwolnienia kolejnych grup z podatku, a także wprowadzane do 1955 modyfikacje obowiązujących przepisów. W tej części zamieszczono również kopie obowiązującego w myśl przepisów z 1949 roku zeznania do wymiaru podatku oraz nakazu płatniczego. W kolejnych trzech tabelach na s. 182-183 przedstawione zostały (wreszcie!) wyniki fiskalne podatku od wzbogacenia wojennego w Polsce, jednak konstrukcja tych zestawień pozostawia wiele do życzenia (np. dane procentowe podawać należy przy wszystkich pozycjach w tabeli, a nie tylko przy jednej z nich). Mimo zamieszczenia zestawień tabelarycznych brakuje w tym miejscu rzetelnego omówienia znaczenia podatku dla dochodów budżetowych państwa w okresie jego obowiązywania. Nie można się też zgodzić z zaprezentowaną przez Autora na s. 183 tezą jakoby dane opublikowane przez GUS „na pewno” powinno się uznać za bardziej wiarygodne niż te zawarte w źródle pierwotnym, jakim pozostają zamknięcia rachunków państwowych.

W ostatnim z podrozdziałów zaprezentowane zostały wybrane orzeczenia sądowe w toczących się w pierwszych dekadach XXI wieku sprawach związanych z odszkodowaniami ze strony Skarbu Państwa i ich pomniejszaniem o należny podatek od wzbogacenia wojennego. Podkreślony został w tej części kontekst sprawiedliwościowy rozstrzygnięć, do którego Autor wraca również w podsumowaniu rozdziału, gdzie konstatuje, iż nie tylko ekonomiści uciekają od pojęcia sprawiedliwości, ale prawnicy i sądy również (s. 196). Zwraca również uwagę, iż niesprawiedliwość podatku jest kategorią historyczną, wskutek czego współczesny podatnik mylnie często utożsamia krzywdę rodziców czy dziadków z krzywdą własną, której *de facto* nie ma.

Całość dysertacji zamykają „Uwagi i wnioski końcowe”, w których Autor słusznie dowodzi, iż potwierdził postawione na wstępie hipotezy, a żadnej z nich nie udało się sfalsyfikować. Warto w tym miejscu dodać, że przykład turecki nie był do potwierdzenia prawdziwości tych hipotez konieczny. Autor zwraca również w tym miejscu uwagę na wyjątkowość polskiego podatku od wzbogacenia wojennego wśród krajów poddanych po wojnie wpływom ZSRR (s. 201). Podsumowanie pracy ocenić należy pozytywnie, ale niepotrzebnie wikła się w nim Autor w rozważania niezwiązane bezpośrednio z tematem pracy, pozwalając sobie na przykład na generalizującą tezę, że w PRL było tylko dwóch poważnych ekonomistów (Oskar Lange i Michał Kalecki – s. 201), błędne umiejscowienie w czasie początku kryzysu gospodarki realnego socjalizmu (zaczął się w 1979 roku, a nie dopiero w latach 80. XX wieku), czy powielenie hasła komunistycznej propagandy u upelnorolnieniu małych gospodarstw w PRL (s. 202).

Warstwę językową i edytorską pracy oceniam pozytywnie, całość czyta się dobrze, błędów edytorskich oraz językowych jest relatywnie niewiele. Pewien cień na tę ocenę kładzie sposób rozpoczynania kolejnych rozdziałów i innych zasadniczych części rozprawy. Przyjęte jest, iż nowy rozdział powinien swój początek mieć na nowej stronie i szkoda, że Autor tej zasady nie zachowuje, co negatywnie wpływa na przejrzystość tekstu. Wartość pracy podnoszą zestawienia tabelaryczne, które nie zawsze jednak zostały prawidłowo skonstruowane. Niezrozumiała jest natomiast dla mnie konstrukcja wykazu bibliografii, w której winna obowiązywać inna kolejność jego części składowych.

Uwagi szczegółowe:

- Przy omawianiu struktury pracy brak informacji, że jest ona problemowo-chronologiczna – s. 8
- Nieprecyzyjne, bo łączne, omówienie zawartości rozdziałów 4 i 5 – s. 10
- Niezrozumiały zapis – 10% pp. – s. 53

- Błędny zapis na s. 85 – chyba chodzi o II wojnę światową, a nie I wojnę światową
- Nieprawidłowe odwołanie do danych z tab. 21, podczas gdy powinno dotyczyć danych z tab. 24 – s. 95
- Brak źródła do ewolucji poglądów podatkowych Władysława Grabskiego – przypis 444
- Czy na pewno podatek od zysków wojennych wprowadzono na początku 1919 roku na potrzeby finansowania wojny polsko-bolszewickiej? – s. 405 – ryzykowna z wielu względów teza
- Minister Jerzy Michalski miał niewiele wspólnego z wprowadzonym w 1926 dodatkiem do podatków bezpośrednich (były jednak czymś innym niż planowana przez Michalskiego kilka lat wcześniej danina wyrównawcza) – s. 111
- Błędna teza jakoby dekret o reformie rolnej z 1944 roku był wstępem do nacjonalizacji rolnictwa – celem komunistów była nie nacjonalizacja a kolektywizacja rolnictwa – s. 132
- Niezrozumiałe zawężanie rachunku strat wojennych do strat w kulturze i demografii – s. 135
- Niezrozumiały tytuł punktu 4.2.2 – Ciąg dalszy regulacji ustawowej z kwietnia 1945 r. (powinno być – Pozostałe regulacje) – s. 147.

Konkluzja

Podsumowując należy stwierdzić, że przedstawiona dysertacja mgr Adama Kędrzyńskiego stanowi oryginalne opracowanie tematu badawczego i w mojej opinii spełnia warunki określone w stosownych artykułach ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie do jej publicznej obrony.

P. G.